

## بررسی و مطالعه رابطه بین آگاه‌سازی در پیشگیری از اعتیاد در شهر کرمان در سال ۹۹

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۱/۲۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۳/۰۳

کد مقاله: ۱۶۸۷۴

جواد معین‌الدینی<sup>۱</sup>، مهدی توکلی اله آبادی<sup>۲</sup>، مریم قادری<sup>۳</sup>

### چکیده

هدف تحقیق حاضر بررسی نقش آگاه‌سازی عمومی در پیشگیری از اعتیاد در شهر کرمان می‌باشد. برای دستیابی به این هدف مؤلفه‌های "اطلاع‌رسانی و آگاه‌سازی"، "نگرش به مواد مخدر"، "نقش رسانه‌ها در آگاه‌سازی"، "آگاهی از علائم، عوارض و پیامدهای اعتیاد" و "ویژگی‌های برنامه موفق پیشگیری" مورد بررسی قرار گرفت. روش تحقیق مورد استفاده در این تحقیق توصیفی - پیمایشی بود. جامعه آماری، مشتمل بر افراد ۶۰-۱۵ سال ساکن شهر کرمان بود. نمونه با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی انجام شد. ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه محقق ساخته بود که با استفاده از طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت تنظیم شد. پایایی پرسشنامه با ضریب آلفا بدست آمد. برای تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها از دو سطح آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد. یافته‌های تحقیق حاکی از آن بود که برای پیشگیری از اعتیاد میزان آگاهی از (عوامل، پیامدها، علائم اعتیاد) موثر است و برای بالابردن آگاهی رسانه و نوع نگرش به مواد نقش دارند.

واژگان کلیدی: اعتیاد، آگاه‌سازی، آگاهی، پیشگیری، نگرش

۱- عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان، ایران [javadmoinaddini@gmail.com](mailto:javadmoinaddini@gmail.com)

۲- دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، ایران [mtavakoli7656@yahoo.com](mailto:mtavakoli7656@yahoo.com)

۳- دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان، ایران [mq44905@gmail.com](mailto:mq44905@gmail.com)



## ۱- مقدمه

اعتیاد به مواد مخدر می‌تواند به‌عنوان توده‌های مترکم از نتایج منفی ناشی از سوءمصرف مواد تعریف شود که هرروز نتایج آن تشدید می‌شود. در چند دهه اخیر، جهان با نتایج، تکان‌دهنده شیوع سوءمصرف مواد، عموماً در سطح جامعه و خصوصاً در بین نوجوانان و جوانان مواجه بوده است. به علت ابتلای این جمعیت به بیماری‌های ناشی از سوءمصرف مواد و نگرانی‌های دائمی در مورد آثار زیان‌بار دارویی، اجتماعی، قانونی، بهداشتی و اقتصادی آن، اکنون جامعه شاهد فوریتی تازه برای گسترش هر چه بیشتر و بهتر راهبردهای پیشگیرانه درباره اعتیاد است (یونسی و محمدی، ۱۳۹۳: ۸۲). آسیب‌های ناشی از مصرف مواد، خدمات جبران‌ناپذیری را برای صاحبان مشاغل، کارکنان، خانواده‌های آنان، افراد خدمات‌گیرنده از سازمانها و در نهایت جامعه به دنبال دارد. بیشک سوءمصرف مواد در محیط کار نیز یکی از اصلی‌ترین معضلات محیط‌های کاری به شمار می‌رود که برای رفع چالش‌های ناشی از آن اقداماتی توسط دست‌اندرکاران و صاحبان بخش‌های خصوصی و دولتی انجام گرفته است این حقیقت وجود دارد که سازمان‌های بزرگ به خوبی دریافته‌اند آنچه برای بهبود منابع انسانی خود صرف می‌کنند، به زودی در عملیات و دستاوردهای سازمانی انعکاس خواهد یافت (اسوانسون و هولتون<sup>۱</sup>، ۲۰۰۹: ۲۳). در سال‌های اخیر، جهان با آمارهای تکان‌دهنده‌ای از شیوع سوءمصرف مواد، عموماً در سطح جامعه و خصوصاً در جمعیت جوان و نوجوان، مواجه است. به خاطر نگرانی‌های دیرپا در مورد آثار زیان‌بار دارویی، اجتماعی، قانونی، بهداشتی و اقتصادی ناشی از سوءمصرف مواد، ما اکنون شاهد فوریتی تازه برای گسترش هر چه بیشتر و بهتر راهبردهای پیشگیرانه در مورد اعتیاد هستیم. (عماری، پاشا شریفی، هاشمیان و میرزمانی، ۱۳۹۰: ۲۸). فرض بنیادی راهبردهای پیشگیرانه این است که پیشگیری از سوء مصرف مواد بسیار کم‌هزینه‌تر، راحت‌تر و موثر از درمان است. پژوهشگران در طول مطالعات صورت گرفته تا کنون، راهبردهای مختلفی را با بهره‌گیری از فعالیتهای همچون فعالیتهایی متمرکز بر فرد، فعالیت‌های متمرکز بر آموزش و آگاه‌سازی والدین، فعالیت‌های متمرکز بر معلمان و مدرسه و فعالیت‌های پیشگیری با استفاده از رسانه‌ها را مورد تأکید قرار داده‌اند (ابراهیمی، ۱۳۹۳: ۸۲). با توجه به اهمیت موضوع پیشگیری و آگاه‌سازی افکار عمومی، نگرش‌ها و ارزش‌های اجتماعی، الگوهای رفتاری برای اجرای برنامه موفق پیشگیری لازم است.

## ۲- روش

### ۲-۱- جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

روش نمونه‌گیری اتخاذ شده به صورت نمونه‌گیری خوشه‌ای - تصادفی ساده صورت می‌گیرد؛ که جامعه آماری این تحقیق شامل تمامی افراد ۱۵ ساله به بالاتر شهر کرمان در سال ۱۳۹۵ می‌باشد که در هریک از مناطق پنجگانه شهرداری کرمان، ساکن هستند؛ که بر اساس واحد آمار ایران ۲۹۳۸۹۸۸ نفر می‌باشد. حجم نمونه تحقیق با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۳۷۳ نفر به صورت تصادفی ساده مورد مطالعه قرار خواهد گرفت.

## ۳- ابزار

### ۳-۱- فرضیه‌های تحقیق

۱. به نظر می‌رسد بین آگاه‌سازی عمومی و پیشگیری از اعتیاد رابطه وجود دارد.
۲. به نظر می‌رسد بین آگاهی از علل اعتیاد و پیشگیری از اعتیاد رابطه وجود دارد.
۳. به نظر می‌رسد بین نگرش به اعتیاد و پیشگیری از اعتیاد رابطه وجود دارد.
۴. به نظر می‌رسد بین آگاهی از علائم (رفتاری جسمانی) و پیشگیری از اعتیاد رابطه وجود دارد.
۵. به نظر می‌رسد بین آگاهی از پیامدهای اعتیاد و پیشگیری از اعتیاد رابطه وجود دارد.
۶. به نظر می‌رسد بین اطلاع‌رسانی رسانه‌ها و پیشگیری از اعتیاد رابطه وجود دارد.
۷. به نظر می‌رسد بین نگرش به اعتیاد و آگاه‌سازی عمومی رابطه وجود دارد.
۸. به نظر می‌رسد بین اطلاع‌رسانی رسانه‌ها و آگاه‌سازی عمومی رابطه وجود دارد.

<sup>1</sup> Swanson and Holoton

جدول ۱- تعریف مفهومی و عملیاتی تحقیق

نام متغیر	تعریف مفهومی	تعریف عملیاتی	منبع
آگاه‌سازی	به معنی خبر و اطلاع رساندن دانش و معرفتی است که در این تحقیق خبر داشتن از علل اعتیاد می‌باشد	میزان اطلاع و آگاهی از علت های گرایش، انگیزه، نقش رسانه	قریب، ۱۳۶۱: ۲۲ و قره داغی، ۱۳۹۱: ۳۱
علل اعتیاد	سبب و انگیزه اعتیاد که شامل عوامل فردی، خانوادگی تقسیم می‌کنند.	مشکلات روانی، منجک‌آوری، ضعف ادراه، انگیزه های درمانی، فرار از زندگی تکراری، شخصیت نا بهنجار، دوستان ناباب، بی سواد، کمبود و افراط در محبت، تبعیض بین فرزندان، آزادی و محدود کردن بی حد، رفاه بی حد اقتصادی، فقر نابسامانی خانواده، جدایی و نا آگاهی والدین از انواع مواد، در دسترس بودن مواد، بیکاری، فقر، نابرابری اقتصادی، محیط جغرافیایی، مهاجرت، حاشیه نشینی، وسایل ارتباط جمعی	صفا، ۱۳۸۴: ۵۱-۵۸
اثرات و پیامدهای اعتیاد	نشانه و علامت باقی مانده از اعتیاد که بر جسم و روح فرد اثر می‌گذارد	بی مسئولیتی، عدم اعتماد به نفس، کاهش روابط عاطفی و خانوادگی، از دست داد دوستان و نزدیکان، پیری زود رس، افسردگی، اضطراب، عقیم شدن و نابابوری و...، سستی و از هم گسیختن خانواده، ایای نقش منفی در تربیت فرزندان، ایجاد تنش و نابسامان، تحمل هزینه های سنگین نگهداری در زندان، افزایش بی نظمی و بی اعتمادی در جامعه	محمدی، ۱۳۹۴: ۱۰۲
علائم اعتیاد	نشان و علائم باقی مانده از اعتیاد که به دو گروه علائم رفتاری و جسمانی تقسیم می‌شوند	غیبت از کار و تحصیل، معاشرت با اشخاص مشکوک، بی خوابی در شب و خوابیدن در روز، بی حوصلگی، گوشه گیری. انزوا، بی توجهی به ظاهر ع آراستگی خود، عصبانیت، سرقت اشیا منزل، محبوس کردن خود در اتاق، فراموشی، تمرکز نداشتن و از دست دادن انگیزه، بیوست، از دست دادن توانایی جسمی، تغییر رنگ دندان ها، علائم تزریق ( روی بازو، ساعد)، تیره شدن رنگ پوست، افزایش مشکلات جسمانی و بیماری، آب ریزش بینی، خارش بدن، چشم های قرمز و اشک آلود	محمدی، ۱۳۹۴: ۱۰۲
نقش رسانه در آگاه‌سازی	کارکردهای رسانه شامل الگوهای رفتاری، تفریحی و سرگرمی، اطلاع‌رسانی و آگاه‌سازی، اثر گذاری بر نگرش ها و ارزش ها ی مخاطبان	ارائه اطلاعات در خصوص انواع مواد و ... نشان دادن علائم مصرف، عوارض اعتیاد، آشنا کردن با خطوط تلفنی مشاوره، مصنف تفریحی مواد، ایجاد سوال در ذهن مخاطب و ...	برازی (۱۳۹۶: ۸۴)
نگرش به اعتیاد	در این تحقیق نگرش مثبت افراد به مصرف مواد مد نظر است.	تاثیر و درمان بیماری ها	مجرد بهره، ۱۳۹۷: ۱۶۴
پیشگیری از اعتیاد	انجام اقداماتی که منجر به کاهش اشخاص به اعتیاد و ارتقا سلامت روانی آن هاست.	آگاه کردن جامعه از خطرات و مضرات مصرف، آموزش مهارت های زندگی و ارتقاء فرهنگ، انجام فعالیت های اجتماعی هنری، ورزشی و تفریحی	جلالی، ۱۳۹۰: ۴۰

#### ۴- یافته ها

##### ۴-۱- آمار توصیفی متغیرهای مورد مطالعه

از ۳۷۲ نفر پاسخگو ۲۶۰ نفر ( ۷۰ درصد) مرد و ۱۱۲ نفر (۳۰ درصد) زن بودند. ۱۵۶ نفر (۴۲ درصد) متأهل، ۱۹۷ نفر (۵۳ درصد) مجرد، ۱۳ نفر (۳ درصد) مطلقه و ۷ نفر (۲ درصد) بیوه بودند. میانگین سن پاسخگویان ۳۴ سال می‌باشد. نفر (۲۱ درصد) در منطقه یک، ۱۱۴ نفر (۳۹ درصد) در منطقه متوسط دو، ۱۰۱ نفر (۲۷ درصد) در منطقه سه، ۱۵ نفر (۴ درصد) در منطقه چهار و ۳۸ نفر (۹ درصد) در منطقه پنج سکونت داشته‌اند. ۱۷۹ نفر ( ۴۷/۹ درصد) دیپلم و زیر دیپلم بودند، ۳۱ نفر ( ۸/۴ درصد) فوق دیپلم، ۸۷ نفر ( ۲۳/۴ درصد) لیسانس، ۵۶ نفر ( ۱۵ درصد) فوق لیسانس و بالاتر و ۲۰ نفر ( ۵/۴ درصد) بودند.

##### ۵- آمار استنباطی

##### ۵-۱- آزمون فرضیه ها

فرضیه اصلی: به نظر می‌رسد بین آگاه‌سازی عمومی و پیشگیری از اعتیاد رابطه وجود دارد.

H0: بین آگاه‌سازی عمومی و پیشگیری از اعتیاد رابطه معنی دار وجود ندارد.  
H1: بین آگاه‌سازی عمومی و پیشگیری از اعتیاد رابطه معنی دار وجود دارد.  
جهت بررسی رابطه بین آگاه‌سازی عمومی و پیشگیری از اعتیاد از ضریب همبستگی پیرسون و اسپیرمن استفاده شده است (داده‌ها کمی و نرمال). نتایج حاصل از این آزمون در جدول ذیل آمده است.

جدول ۲- رابطه بین آگاه‌سازی عمومی و پیشگیری از اعتیاد

متغیر	پیشگیری از اعتیاد							
	همبستگی							
آگاه‌سازی	وجود ارتباط	نوع ارتباط	اسپیرمن			پیرسون		
			تعداد	p	همبستگی (r)	تعداد	p	همبستگی (r)
			مستقیم	دارد		۳۷۳	<۰/۰۰۰*	۰/۲۱۸

نتایج حاصل از آزمون همبستگی پیرسون و اسپیرمن نشان می‌دهد که بین آگاه‌سازی عمومی و پیشگیری از اعتیاد رابطه معنی دار وجود دارد ( $p < 0/05$ ) و همبستگی پیرسون و اسپیرمن به ترتیب برابر با ۰/۱۷۸ و ۰/۲۱۸. این رابطه به صورت مستقیم است؛ یعنی با افزایش آگاه‌سازی عمومی نسبت به اعتیاد، پیشگیری از اعتیاد تاثیر بیشتری دارد.

**فرضیه فرعی اول: به نظر می‌رسد بین آگاهی از علل اعتیاد و پیشگیری از اعتیاد رابطه دارد.**

H0: بین آگاهی از علل اعتیاد در پیشگیری از اعتیاد رابطه معنی داری وجود ندارد.  
H1: بین آگاهی از علل اعتیاد در پیشگیری از اعتیاد رابطه معنی داری وجود دارد.  
جهت بررسی رابطه بین آگاهی از علل اعتیاد در پیشگیری از اعتیاد از ضریب همبستگی پیرسون و اسپیرمن استفاده شده است (داده‌ها کمی و نرمال). نتایج حاصل از این آزمون در جدول ذیل آمده است.

جدول ۳- رابطه بین آگاه‌سازی عمومی و پیشگیری از اعتیاد

متغیر	پیشگیری از اعتیاد							
	همبستگی							
آشنایی با علل و عوامل اعتیاد	وجود ارتباط	نوع ارتباط	اسپیرمن			پیرسون		
			تعداد	p	همبستگی (r)	تعداد	p	همبستگی (r)
			مستقیم	دارد		۳۷۳	<۰/۰۰۰*	۰/۳۱۹

\*در سطح ۰/۰۵ معنی دار

نتایج حاصل از آزمون همبستگی پیرسون و اسپیرمن نشان می‌دهد که بین آگاهی از علل اعتیاد در پیشگیری از اعتیاد رابطه معنی دار وجود دارد ( $p < 0/05$ ) و همبستگی پیرسون و اسپیرمن به ترتیب برابر با ۰/۳۲۵ و ۰/۳۱۹. این رابطه به صورت مستقیم است؛ یعنی با افزایش آگاهی از علل اعتیاد، پیشگیری از اعتیاد تاثیر بیشتری دارد. این مسئله با توجه به نمودار پراکنش و خط رگرسیون آن که در نمودار ذیل آورده شده قابل تأیید است.

**فرضیه فرعی دوم: به نظر می‌رسد بین نگرش به اعتیاد و پیشگیری از اعتیاد رابطه دارد.**

H0: بین نگرش به اعتیاد و پیشگیری از اعتیاد رابطه معنی داری وجود ندارد.  
H1: بین نگرش به اعتیاد و پیشگیری از اعتیاد رابطه معنی داری وجود دارد.  
جهت بررسی رابطه بین نگرش به اعتیاد در پیشگیری از اعتیاد از ضریب همبستگی پیرسون و اسپیرمن استفاده شده است (داده‌ها کمی و نرمال). نتایج حاصل از این آزمون در جدول ذیل آمده است.

جدول ۴- رابطه بین نگرش به اعتیاد و پیشگیری از اعتیاد

متغیر	پیشگیری از اعتیاد							
	همبستگی							
نگرش به اعتیاد	وجود ارتباط	نوع ارتباط	اسپیرمن			پیرسون		
			تعداد	p	همبستگی (r)	تعداد	p	همبستگی (r)
			مستقیم	دارد		۳۷۳	<۰/۰۰۰*	۰/۱۸۹

\*در سطح ۰/۰۵ معنی دار

نتایج حاصل از آزمون همبستگی پیرسون و اسپیرمن نشان می‌دهد که بین نگرش به اعتیاد و پیشگیری از اعتیاد رابطه معنی دار وجود دارد ( $p < 0/05$ ) و همبستگی پیرسون و اسپیرمن به ترتیب برابر با ۰/۱۳۵ و ۰/۱۸۹. این رابطه به صورت مستقیم است؛

یعنی بین نگرش به اعتیاد و پیشگیری از اعتیاد رابطه وجود دارد. این مسئله با توجه به نمودار پراکنش و خط رگرسیون آن که در نمودار ذیل آورده شده قابل تأیید است.

**فرضیه فرعی سوم: به نظر می‌رسد بین آگاهی از علائم (رفتاری جسمانی) و پیشگیری از اعتیاد رابطه وجود دارد**

H0: بین آگاهی از علائم (رفتاری جسمانی) و پیشگیری از اعتیاد رابطه معنی داری وجود ندارد.  
H1: بین آگاهی از علائم (رفتاری جسمانی) و پیشگیری از اعتیاد رابطه معنی داری وجود دارد.  
جهت بررسی رابطه بین آگاهی از علائم (رفتاری جسمانی) در پیشگیری از اعتیاد از ضریب همبستگی پیرسون و اسپیرمن استفاده شده است (داده‌ها کمی و نرمال). نتایج حاصل از این آزمون در جدول ذیل آمده است.

**جدول ۵- رابطه بین آگاهی از علائم اعتیاد و پیشگیری از اعتیاد**

متغیر	پیشگیری از اعتیاد					
	همبستگی					
آگاهی از علائم	اسپیرمن			پیرسون		
	تعداد	p	همبستگی (r)	تعداد	p	همبستگی (r)
	۳۷۳	<۰/۰۰۰*	۰/۲۱۸	۳۷۳	<۰/۰۰۰*	۰/۱۸۵

\*در سطح ۰/۰۵ معنی دار

نتایج حاصل از آزمون همبستگی پیرسون و اسپیرمن نشان می‌دهد که بین آگاهی از علائم اعتیاد و پیشگیری از اعتیاد رابطه معنی دار وجود دارد ( $p < 0/05$ ) و همبستگی پیرسون و اسپیرمن به ترتیب برابر با ۰/۱۸۵ و ۰/۲۱۸. این رابطه به صورت مستقیم است؛ یعنی با آگاهی از علائم اعتیاد بیشتر باشد و پیشگیری از اعتیاد تاثیر بیشتری دارد. این مسئله با توجه به نمودار پراکنش و خط رگرسیون آن که در نمودار ذیل آورده شده قابل تأیید است.

**فرضیه فرعی چهارم: به نظر می‌رسد بین آگاهی از پیامد های اعتیاد و پیشگیری از اعتیاد رابطه وجود دارد.**

H0: بین آگاهی از پیامد های اعتیاد و پیشگیری از اعتیاد رابطه معنی داری وجود ندارد.  
H1: بین آگاهی از آگاهی از پیامد های اعتیاد و پیشگیری از اعتیاد رابطه معنی داری وجود دارد.  
جهت بررسی رابطه بین آگاهی از آگاهی از پیامد های اعتیاد در پیشگیری از اعتیاد از ضریب همبستگی پیرسون و اسپیرمن استفاده شده است (داده‌ها کمی و نرمال). نتایج حاصل از این آزمون در جدول ذیل آمده است.

**جدول ۶- رابطه بین آگاهی از علائم اعتیاد و پیشگیری از اعتیاد**

متغیر	پیشگیری از اعتیاد					
	همبستگی					
آگاهی از پیامد های اعتیاد	اسپیرمن			پیرسون		
	تعداد	p	همبستگی (r)	تعداد	p	همبستگی (r)
	۳۷۳	<۰/۰۰۰*	۰/۳۰۳	۳۷۳	<۰/۰۰۰*	۰/۲۳۰

\*در سطح ۰/۰۵ معنی دار

نتایج حاصل از آزمون همبستگی پیرسون و اسپیرمن نشان می‌دهد که بین آگاهی از پیامد های اعتیاد و پیشگیری از اعتیاد رابطه معنی دار وجود دارد ( $p < 0/05$ ) و همبستگی پیرسون و اسپیرمن به ترتیب برابر با ۰/۲۳۰ و ۰/۳۰۳. این رابطه به صورت مستقیم است؛ یعنی آگاهی از پیامد های اعتیاد بیشتر باشد و پیشگیری از اعتیاد تاثیر بیشتری دارد. این مسئله با توجه به نمودار پراکنش و خط رگرسیون آن که در نمودار ذیل آورده شده قابل تأیید است.

**فرضیه پنجم: به نظر می‌رسد بین اطلاع‌رسانی رسانه‌ها و پیشگیری از اعتیاد رابطه وجود دارد.**

H0: بین اطلاع‌رسانی رسانه‌ها و پیشگیری از اعتیاد رابطه معنی داری وجود ندارد.  
H1: بین اطلاع‌رسانی رسانه‌ها و پیشگیری از اعتیاد رابطه معنی داری وجود دارد.  
جهت بررسی رابطه بین اطلاع‌رسانی رسانه‌ها در پیشگیری از اعتیاد از ضریب همبستگی پیرسون و اسپیرمن استفاده شده است (داده‌ها کمی و نرمال). نتایج حاصل از این آزمون در جدول ذیل آمده است.

**جدول ۷- رابطه بین اطلاع‌رسانی از رسانه و پیشگیری از اعتیاد**

متغیر	پیشگیری از اعتیاد					
	همبستگی					
اطلاع‌رسانی رسانه‌ها	اسپیرمن			پیرسون		
	تعداد	p	همبستگی (r)	تعداد	p	همبستگی (r)
	۳۷۳	<۰/۰۰۹*	۰/۱۶۵	۳۷۳	<۰/۰۰۱*	۰/۱۴۹

\*در سطح ۰/۰۵ معنی دار

نتایج حاصل از آزمون همبستگی پیرسون و اسپیرمن نشان می‌دهد که بین اطلاع‌رسانی از رسانه و پیشگیری از اعتیاد رابطه معنی دار وجود دارد ( $p < 0/05$ ) و همبستگی پیرسون و اسپیرمن به ترتیب برابر با ۰/۱۴۹ و ۰/۱۶۵ است. این رابطه به صورت مستقیم است؛ یعنی اطلاع‌رسانی از رسانه بیشتر باشد پیشگیری از اعتیاد موثرتر می‌باشد.

### فرضیه ششم: به نظر می‌رسد بین نگرش به اعتیاد و آگاه‌سازی عمومی رابطه وجود دارد.

H0: بین نگرش به اعتیاد و آگاه‌سازی عمومی رابطه معنی داری وجود ندارد.

H1: بین نگرش به اعتیاد و آگاه‌سازی عمومی رابطه معنی داری وجود دارد.

جهت بررسی رابطه بین نگرش به اعتیاد و آگاه‌سازی عمومی از ضریب همبستگی پیرسون و اسپیرمن استفاده شده است (داده‌ها کمی و نرمال). نتایج حاصل از این آزمون در جدول ذیل آمده است.

جدول ۸- رابطه بین نگرش به اعتیاد و آگاه‌سازی عمومی

متغیر	آگاه‌سازی عمومی					
	همبستگی					
نگرش به اعتیاد	اسپیرمن			پیرسون		
	تعداد	p	همبستگی (r)	تعداد	p	همبستگی (r)
مستقیم	۳۷۳	<0/009*	0/422	۳۷۳	<0/001*	0/361

\*در سطح ۰/۰۵ معنی دار

نتایج حاصل از آزمون همبستگی پیرسون و اسپیرمن نشان می‌دهد که بین نگرش به اعتیاد و آگاه‌سازی عمومی رابطه معنی دار وجود دارد ( $p < 0/05$ ) و همبستگی پیرسون و اسپیرمن به ترتیب برابر با ۰/۳۶۱ و ۰/۴۲۲ است. این رابطه به صورت مستقیم است؛ یعنی نگرش به اعتیاد در آگاه‌سازی عمومی نسبت به اعتیاد موثر است. این مسئله با توجه به نمودار پراکنش و خط رگرسیون آن که در نمودار ذیل آورده شده قابل تأیید است.

### فرضیه هفتم: به نظر می‌رسد بین اطلاع‌رسانی رسانه‌ها و آگاه‌سازی عمومی رابطه وجود دارد.

H0: بین اطلاع‌رسانی رسانه‌ها و آگاه‌سازی عمومی رابطه معنی داری وجود ندارد.

H1: بین اطلاع‌رسانی رسانه‌ها و آگاه‌سازی عمومی رابطه معنی داری وجود دارد.

جهت بررسی رابطه بین اطلاع‌رسانی رسانه‌ها و آگاه‌سازی عمومی از ضریب همبستگی پیرسون و اسپیرمن استفاده شده است (داده‌ها کمی و نرمال). نتایج حاصل از این آزمون در جدول ذیل آمده است.

جدول ۹- رابطه بین اطلاع‌رسانی رسانه‌ها و آگاه‌سازی عمومی

متغیر	آگاه‌سازی عمومی					
	همبستگی					
اطلاع‌رسانی رسانه	اسپیرمن			پیرسون		
	تعداد	p	همبستگی (r)	تعداد	p	همبستگی (r)
مستقیم	۳۷۳	<0/009*	0/322	۳۷۳	<0/001*	0/253

\*در سطح ۰/۰۵ معنی دار

نتایج حاصل از آزمون همبستگی پیرسون و اسپیرمن نشان می‌دهد که بین اطلاع‌رسانی و آگاه‌سازی عمومی رابطه معنی دار وجود دارد ( $p < 0/05$ ) و همبستگی پیرسون و اسپیرمن به ترتیب برابر با ۰/۲۵۳ و ۰/۳۲۲ است. این رابطه به صورت مستقیم است؛ یعنی رسانه با اطلاع‌رسانی در خصوص اعتیاد در آگاه‌سازی عمومی نسبت به اعتیاد موثر است.

## ۶- مدل رگرسیونی تحقیق

برای بررسی رابطه خطی بین متغیرهای پیش‌بین و متغیر ملاک (پیشگیری از اعتیاد) از رگرسیون چند متغیره به روش Stepwise استفاده شده است. قبل از اجرای رگرسیون همبستگی بین متغیرهای پیش‌بین و ملاک توسط همبستگی در مراحل پیشین به دست آورده شد تا در مرحله بعد معنی‌داری رگرسیون مورد آزمون قرار گیرد. به منظور انجام دادن آزمون رگرسیون، بررسی مفروضاتی همچون نرمال بودن، خطی بودن و استقلال باقیمانده‌ها در اولویت قرار دارد.

با توجه به مقدار آماره دوربین واتسون ( $D=1/548$ ) در دامنه ۱/۵ و ۲/۵ قرار دارد، لذا می‌توان گفت خطاها نا هم بسته‌اند. با توجه به عدم روند خاص در نمودار باقیمانده‌های استاندارد شده در برابر مقادیر برازش شده استاندارد، دلیلی بر نا ثابت بودن واریانس خطاها پیدا نشده است. همچنین در نمودار احتمال نرمال برای باقیمانده‌های استاندارد شده مدل رگرسیون (Normal P- Residual Plot of Regression Standardized Residual)، باقیمانده‌های استاندارد شده (نقاط حول خط) انحراف کمی از خط

نرمال را نشان دادند. نتایج حاصل از آخرین مرحله (مرحله ۵) رگرسیون چند متغیره به روش Stepwise در جداول ذیل آورده شده است.

جدول ۱۰- تحلیل واریانس برای بررسی رابطه بین متغیر ملاک و متغیرهای پیش بین

مدل	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره F	p
رگرسیون	۷۹/۶۲۱	۵	۱۵/۹۲۴	۶۱/۲۰۹	* < ۰/۰۰۱
باقیمانده	۱۰۲/۵۰۴	۳۶۴	۰/۲۶۰		
کل	۱۸۲/۱۲۴	۳۷۳	-		

\*در سطح ۰/۰۵ معنی‌دار؛ متغیر ملاک: پیشگیری از اعتیاد

نتایج به دست آمده از جدول تحلیل واریانس نشان دهنده این است که مدل رگرسیونی مناسب است ( $p < ۰/۰۵$ ).

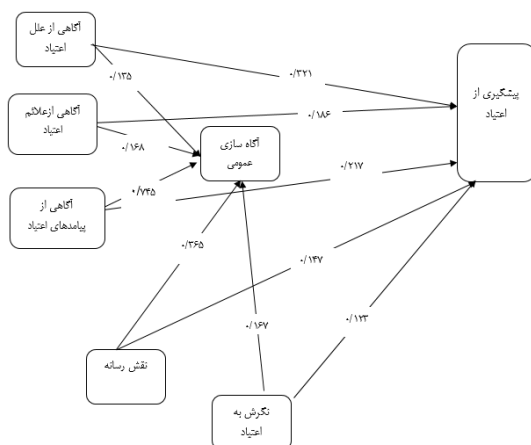
جدول ۱۱- نتایج رگرسیون گام به گام مؤلفه‌های مختلف بر پیشگیری از اعتیاد

R2(adj)	R2	R	P	t	ضریب استاندارد نشده		متغیرهای پیش‌بین	
					Beta	ضریب B		
۰/۴۳۰	۰/۴۳۷	۰/۶۶۱	< ۰/۰۰۱*			۰/۱۸۵	۰/۶۶۸	ثابت
			< ۰/۰۰۱*	۰/۳۲۱	۰/۳۲۱	۰/۰۴۶	۰/۳۱۵	آگاهی از علل اعتیاد
			< ۰/۰۰۱*	۰/۲۱۷	۰/۲۱۷	۰/۰۳۸	۰/۱۹۷	آگاهی از پیامدهای اعتیاد
			< ۰/۰۰۱*	۰/۱۸۶	۰/۱۸۶	۰/۰۲۹	۰/۱۳۶	آگاهی از علائم اعتیاد
			۰/۰۰۳*	۰/۱۴۷	۰/۱۴۷	۰/۰۳۶	۰/۱۰۸	نقش رسانه
			۰/۰۰۳*	۰/۱۲۳	۰/۱۲۳	۱/۰۴۰	۰/۱۱۷	نگرش به اعتیاد

\*در سطح ۰/۰۵ معنی‌دار- متغیر ملاک: پیشگیری از اعتیاد

بر اساس نتایج رگرسیون گام به گام، آگاهی از علل اعتیاد به صورت مثبت پیشگیری از اعتیاد را پیش‌بینی می‌کند ( $p < ۰/۰۵$ ) و ( $Beta = ۰/۳۲۱$ ). آگاهی از پیامدهای اعتیاد به صورت مثبت پیشگیری از اعتیاد را پیش‌بینی می‌کند ( $p < ۰/۰۵$  و  $Beta = ۰/۲۱۷$ ). آگاهی از علائم اعتیاد به صورت مثبت پیشگیری از اعتیاد را پیش‌بینی می‌کند ( $p < ۰/۰۵$  و  $Beta = ۰/۱۸۶$ ). نقش رسانه به صورت مثبت پیشگیری از اعتیاد را پیش‌بینی می‌کند ( $p < ۰/۰۵$  و  $Beta = ۰/۱۴۷$ ). نگرش به اعتیاد در پیشگیری از اعتیاد را پیش‌بینی می‌کند و اثرکاهشی دارد ( $p < ۰/۰۵$  و  $Beta = -۰/۱۲۳$ ). در نهایت بر اساس مقدار  $۴۳/۷R^2$  درصد از تغییرات بر پیشگیری از اعتیاد توسط مؤلفه‌های مختلف موثر بوده است.

### ۱-۶- نمودار مسیر



نمودار ۱-مقادیر ضرایب استاندارد شده حاصل از مدل مسیر برای بررسی مدل مفهومی

### بحث و نتیجه گیری

اعتیاد به مواد مخدر به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین آسیب‌های اجتماعی و یکی از مهم‌ترین معضلات جوامع کنونی دنیا مطرح است که معلول مشکلات و عوامل مختلف اجتماعی، روان‌شناختی و بیولوژیک هست (ایساو، ۲۰۰۸: ۲۵). مطابق با داده‌های جهانی در سال ۲۰۱۰ در سطح دنیا مشکلات مرتبط با بیماری‌های روانی و اعتیاد در مجموع مسئول ۸/۶ میلیون مرگ زودرس بوده و ۱۷۵ میلیون ناتوانی است (وایت فورد و همکاران، ۲۰۱۳: ۲۳۵). در ایران نیز تخمین زده می‌شود بیش از ۲ میلیون معتاد به مواد مخدر مختلف وجود دارد که حدود ۲۰۰ هزار نفر از این‌ها هم معتادین تریقی می‌باشند (عزت پور، ۱۳۹۷: ۱۴).



مبارزه با مواد مخدر بر سه روش کلی مبارزه با عرضه، درمان معتادان و فعالیت های پیشگیری در جهت کاهش تقاضا استوار است. اگرچه مبارزه با عرضه مواد بسیار ضروری است و بدون آنها مشکل اعتیاد بسیار بدتر از امروز می بود، لیکن این تلاش، مشکل سوء مصرف و اعتیاد را از بین نبرده است.

مشارکت با محوریت اجتماع در سال ۱۳۸۱ رویکرد غالب در طرح های پیشگیری از اعتیاد گردید، تقویت و حمایت برنامه های آموزشی درون استانی، بستر سازی، مناسب سازی و حمایت از سازمان های مردم نهاد، تلاش برای برنامه ریزی برای سازمان های مردم نهاد محلی، مشارکتی کردن اجرای طرح به صورت داوطلبانه، اصلاح طرح از حالت جامع به حالت منطقه ای و اجرای طرح های پیشگیری از اعتیاد به صورت اقلیمی. این راهکارها ضرورت انجام یک برنامه ریزی مشارکتی را در اجتماعات کوچک نشان می داد. هدف غایی طرح پیشگیری اجتماع محور از اعتیاد چیزی نبود جز ارتقاء سلامت روانی و اجتماعی و اهداف اختصاصی آن عبارت بودند از ۱. کاهش بروز و شیوع سوءمصرف مواد در جامعه ۲. ارتقاء عوامل محافظتی ۳. کاهش عوامل خطر و راهبردهای این برنامه نیز عبارت بودند از: آموزش و آگاه سازی، پژوهش، توانمند سازی فردی، حمایت گیری، آفرینش محیط حمایت گر و مقدر سازی (سهراب زاده، ۱۳۸۹: ۱۶).

در این تحقیق سعی بر آن بود که روش سوم یعنی فعالیت های پیشگیری را مورد بررسی قرار دهیم و به نقش آگاهی در این امر بپردازیم. از این رو با بهره گرفتن از روش تحقیق کمی - پیمایشی به جمع آوری اطلاعات پرداخته شد؛ و این نتایج بدست آمد.

### - پیشنهاد های تحقیق

#### - پیشنهاد های راهبردی

با توجه به اینکه نگرش به سوءمصرف مواد مخدر تحت تاثیر عوامل متعدد اجتماعی و خانوادگی است. بر این اساس موارد زیر پیشنهاد می شود:

در سطح خانواده، نظارت و مراقبت والدین در مورد دوستان فرزند یک ضرورت است. از این رو با آموزش خانواده ها از طریق خانه های سلامت و دعوت از کارشناسان در جهت تقویت رابطه بین این دو منبع اجتماع پذیری جوانان می توان از گرایش و پیوند فرزندان با همسالان مصرف کننده مواد جلوگیری کرد. با آموزش به خانواده ها و والدین، می توان اطلاعات، دانش و درک و آگاهی آنان را در ارتباط با مواد اعتیاد آور افزایش داد تا به عنوان یک منبع اطلاعاتی قوی در ارائه آموزش و شکل دهی به نوع نگرش فرزندان به مواد اعتیاد آور نقش فعال تری داشته باشند. همچنین با توجه به اهمیت بالای نقش همسالان در مصرف مواد باید علاوه بر روش صحیح انتخاب دوست، مقاومت در برابر فشار جمع نیز آموزش داده شود.

در سطح دانشگاهها و مدارس، برگزاری جلسات آموزشی گروهی با موضوع آشنایی با انواع مواد مخدر و عوارض مصرف آن ها، برگزاری همایشها و سمینارهای علمی با موضوع اعتیاد، دوره های آموزشی مهارت های زندگی، تهیه بروشورها، جزوات آموزشی کوتاه، تهیه و نصب پوسترهای آموزشی و اطلاع رسانی، ایجاد مراکز مشاوره، برنامه ریزی برای پر کردن اوقات فراغت، آموزش در زمینه خود آگاهی، مهارت های بین فردی، مهارت تصمیم گیری، تقویت و پرورش مهارت های اجتماعی، آموزش نه گفتن و جرات ورزی، عزت نفس و کمک به رشد تواناییها از گرایش به مصرف مواد جلوگیری می کند.

با اطلاع رسانی از طریق رسانه های جمعی و آموزش به افراد جامعه در ارتباط با عوارض و خطرات مصرف هر کدام از مواد و مقابله با باورهای غلو شایع در ارتباط با هر ماده، بعد شناختی افراد به مواد تغییر یافته و منفی می شود. با تغییر بعد شناختی در ارتباط با مواد مخدر، بعد احساسی و آمادگی برای عمل در افراد نیز تغییر می کند و در نهایت می تواند منجر به نرزش منفی نسبت به مواد مخدر شود.

ترویج و تشویق فعالیت های ورزشی بی خطر و شادی آور؛ فعالیت های ورزشی با ایجاد تاثیرات مثبت روانی و جسمی در فرد سبب بروز رفتارهای مطلوب و اجتماعی می شود و سوق دادن اقشار مختلف جامعه به سمت فعالیت های هدفمند و مفرح در جلوگیری از اعتیاد اهمیت بسزایی دارد.

با توجه به نقش رسانه در آگاه سازی شهروندان پیشنهاد می شود که جهت استفاده موثر از رسانه مخصوصا تلویزیون ساعات پخش برنامه های مربوط به اعتیاد و مواد مخدر زمانی باش که بیشترین مخاطبان را پوشش دهد و از الگوهایی مناسب استفاده شود.

از افراد متخصص و آموزش دیده و افراد بهبود یافته در برنامه های مستند استفاده شود.

توصیه بر این است که رسانه های جمعی از نمایش فیلم ها و سریال هایی که بازیگران در طول فیلم یا سریال به مصرف سیگار یا مشروبات الکلی مبادرت می کنند امتناع کنند زیرا برابر مطالعات، ۳۰ درصد کسانی که معتاد شده اند شروع اعتیاد خود را تحت تاثیر فیلم ها و سریال ها معرفی کرده اند و نتایج حاصل از بسیاری از مطالعات به عمل آمده در خصوص نوجوانان نشان داده است که کشیدن سیگار و نوشیدن الکل در سنین نوجوانی با تجربه نمودن حشیش و سایر مواد مخدر توسط این افراد، ارتباط مستقیم دارد.

آموزش و انتقال مفاهیم پایه ای مهارت های زندگی و ارتقاء مهارت‌های مقابله ای به نوجوانان و کودکان از طریق ساخت فیلم های جذاب.

یکی دیگر از رسانه‌های مدرن، شبکه های اجتماعی می‌باشد که از این طریق می توان آگاهی مردم را نسبت به پیشگیری از اعتیاد، با ایجاد کانال های در خصوص علائم، عوارض و پیامدهای اعتیاد و همچنین ایجاد کمپن هایی در خصوص پیشگیری از اعتیاد مانند # نه به اعتیاد#.

یکی دیگر از رسانه‌ها روزنامه می‌باشد که نقش و اهمیت بسزایی دارد که تا کنون به برنامه ها و آموزش های پیشگیرانه کمتر توجه شده است. این رسانه میتواند در پیامها و مطالب مربوط به اعتیاد بیشتر به رفع عقاید و تصورات نادرست در زمینه مواد مخدر توجه کند.

### -پیشنهادهای کاربردی

بدون مشارکت مردم و حضور فعال آن ها در امر پیشگیری از اعتیاد و مسئولیت پذیری آن ها در این خصوص نمیتوان معضل اعتیاد را حل نمود. باید کنترل اجتماعی غیررسمی توسط مردم گسترش یابد تا دست اندرکاران تولید، توزیع، قاچاق و مصرف مواد مخدر در هیچ جا احساس امنیت نکنند و آنگاه با تلاش مسئولان بخصوص پلیس میتوان امیدوار بود که توزیع و مصرف مواد بخصوص در بین نوجوانان و جوانان کاهش یابد. مشارکت مردم مستلزم آگاه‌سازی و آماده کردن زمینه ها است که یکی از این زمینه های مهم حضور و فعالیت مستمر و مداوم سمن ها یا سازمان های مردم نهاد در خصوص پیشگیری از اعتیاد است.

در عرصه مبارزه با مواد مخدر لازم است دولت که وظایف سیاست گذاری، برنامه ریزی، هدایت، هماهنگی و نظارت را به عهده دارد، از مشارکت فکری، عملی و مالی مردم در قالب تشکل های سازمان یافته استفاده کند. در این راستا به منظور جلب مشارکت گسترده مردم پیشنهاد می‌شود:

فرایند زمان بندی صدور پروانه سازمان های مردم نهاد خصوصاً در حوزه های پیشگیری از مواد مخدر از سوی وزارت کشور و سایر دستگاههای اجرایی کاهش یابد.

تشکیل شبکه سازمان های مردم نهاد و فعال در امر مبارزه با مواد مخدر.

انتشار مجلات و ماهنامه های علمی از سوی سازمان های مردم نهاد فعال در پیشگیری از مواد اعتیادآور.

### - محدودیت های تحقیق

نبود منابع کافی در خصوص پیشگیری از اعتیاد

باوجود ویروس منحوس کرونا در اجرای دقیق پرسشنامه دچار مشکل شده با این وجود سعی شد اصول روش نمونه‌گیری رعایت شود و لینک پرسشنامه به افراد در مناطق مختلف شهری ارسال شد.

وقت گیر بودن اجرای پرسشنامه به دلیل عدم همکاری شهروندان

موانع دیگر تحقیق جلب اعتماد شهروندان در جهت پاسخ به سوالات بوده است. از نظر ایشان پاسخ به سوالات حساس می‌تواند مشکلاتی را برایشان بوجود آورد. سعی شد پرسشنامه ها بدون نام مطرح شوند و توضیحاتی در جهت اعتماد سازی بیان گردد.

### منابع

۱. مجرد بهره، طیبیه، رحیمی، مهدی. (۱۳۹۷). نقش نگرش در پیشگیری و درمان اعتیاد. فصلنامه سلامت اجتماعی و اعتیاد، سال ۵، شماره ۱۷، صص ۱۶۳-۲۰۱.
۲. عزت پور، عمادالدین: رحمانی، خالد: بیدارپور، فرزام. (۱۳۹۷). بررسی علل مصرف مواد مخدر در جوانان شهر سنج با استفاده از روش نمونه‌گیری نهان. مجله روانشناسی و روان پزشکی شناخت سال پنجم، شماره ۳، صص ۱۲-۲۱.
۳. برازی، علیرضا. (۱۳۹۶). رسانه و اعتیاد: نقش برنامه های شبکه های سراسری سیما در پیشگیری از اعتیاد. فصلنامه سلامت اجتماعی و اعتیاد، سال ۴، شماره ۱۶، صص ۹۴-۸۱.